

İngiliz Basınında İzmir Yangını¹

Ramazan Şen²

DOI: 10.5281/zenodo.14585398

Öz

Büyük Taarruzun ardından dağılan ve geri çekilmeye çalışan Yunan birliklerinin geçtikleri köy ve kasabaları ateşe vermeyi bir taktik olarak kullandığı bilinmektedir. Yunan birlikleri bu süreçte sadece mala zarar verme eylemleri sergilememiş, toplu katliamlar, işkence, tecavüz ve alıkoyma gibi muhtelif zalimce davranışlarda da bulunmuştur. Anadolu içlerinden Batı'ya yani İzmir'e doğru sürülen Yunan işgal ordusu ve onların mezalimlerinde yardım ve yataklık eden işbirlikçi Anadolu Rumları çeşitli vesaitle Anadolu'yu terk etmiştir. Ancak İzmir'in Türk Kuvvetleri tarafından alınmasından dört gün sonra 13 Eylül'de İzmir'de büyük bir yangın çıkmış, günlerce sürmüş ve İzmir'in tarihi, kültürel, mimari dokusunu adeta yok etmiştir. Özellikle Büyük Taarruz akabinde ortaya çıkan gelişmeleri İngiliz çıkarları açısından dikkatle takip eden İngiliz Basını'nın İzmir Yangını hususunda da yayımladığı haber ve değerlendirmeler olmuştur. Bu çalışmada İngiliz Basını'nın taranmış ve İngiliz basınında yer alan haber ve değerlendirmeler üzerinden İngiliz kamuoyunun konu ile ilgili ne şekilde bilgilendirildiği ortaya koyulmuştur. Birçok İngiliz gazetesi, İzmir'deki yangını farklı şekilde yorumlayan makaleler yayımlamıştır. Örneğin, The Yorkshire Post, Yunan çekilişi sırasında yaşanan tahribatı detaylı şekilde aktarmış ve Yunan ordusunun kasabaları ve köyleri ateşe verdiğini, Batı Anadolu'nun büyük bir kısmının harabe halinde kaldığını bildirmiştir. Buna karşılık, The Sunday Pictorial ve The Western Morning News, İzmir'deki yangının büyük

¹ Bu makale doktora tezinden çıkarılmıştır.

² Kırıkkale Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Öğretim Görevlisi/ Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Doktora Öğrencisi. 0000-0003-3974-7796

olasılıkla Yunan ve Ermeniler tarafından gerçekleştirildiği görüşünü dile getirmiştir; bu, Yunan kuvvetlerinin geri çekiliş sırasında kullandığı yıkıcı taktiklerle örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Yangın, Yunan, İngiliz, Basın

İzmir (Smyrna) Fire in British Press

Abstract

It is known that the Greek forces, which were scattered and retreating after the Great Offensive, used the tactic of setting fire to the villages and towns they passed through. During this period, the Greek forces did not only engage in acts of property damage, but also committed various brutal actions, including mass killings, torture, rape, and abductions. The Greek occupation army, which was pushed westward towards İzmir from the interior of Anatolia, and the collaborating Anatolian Greeks who aided and abetted their atrocities, left Anatolia through various means. However, four days after İzmir was captured by the Turkish forces, a major fire broke out in the city on September 13, which lasted for several days and destroyed İzmir's historical, cultural, and architectural richness. Following the developments that emerged after the Great Turkish Offensive, the British press, which closely monitored these events from the perspective of British interests, also published news and assessments about the İzmir Fire. This study examines the reports and articles published in the British press to reveal how the British public was informed about the incident. For example, The Yorkshire Post detailed the destruction caused during the Greek withdrawal, reporting that the Greek army set fire to towns and villages, leaving much of Western Anatolia in ruins. In contrast, The Sunday Pictorial and The Western Morning News suggested that the fire in Izmir was most likely carried out by the Greeks and Armenians, aligning with the destructive tactics used by Greek forces during their retreat.

Key Words: İzmir, Fire, Greek, British, Press

Extended Abstract

In 1919, the Greek occupation of Izmir, with the support of Britain, was part of the broader Allied strategy to divide the Ottoman Empire after World War I. Initially, Britain supported the transfer of Izmir to Greece, based on agreements made with Greece's Prime Minister, Eleftherios Venizelos. However, the situation changed rapidly after the 1920 Greek elections, which brought King Constantine to power. Constantine's pro-German stance during

the war caused a cooling of relations between Britain and Greece. Despite this, Britain continued to support Greece until its crushing defeat in 1922.

Lovat Fraser, in an article in *Sunday Pictorial*, criticized Greek actions and argued that Britain should withdraw its support for Greece. He described the leadership under Venizelos as "utopian" and expressed his disappointment over the decision to hand over Izmir to Greece. He also emphasized that Britain should avoid being dragged into another war, as the public was no longer willing to support further military interventions. A. Beaumont, on the other hand, had a more sympathetic view of Greek actions and preferred to depict the Greek advance into Anatolia in a pro-Greek manner.

The period from 1918 to 1922 in Britain is known as the "Post-War Period" or the "Three Barons Era." During this time, three major newspaper barons controlled the majority of the British press, shaping public opinion according to their political and economic interests. These barons had significant influence over the national discourse, particularly in foreign policy, which was largely conservative.

As Greek forces retreated westward after their defeat by the Turkish army in the Great Offensive, they left behind a trail of destruction. Reports indicate that Greek forces burned towns, committed atrocities, and inflicted untold suffering on Turkish Muslims and the local population. Towns like Eskişehir, Bursa, and Aydın were systematically destroyed by the retreating Greek army and local Greek collaborators, and civilians were subjected to horrific acts.

When Turkish forces entered Izmir, they were faced with a very difficult situation. Despite the trauma and destruction caused by the Greek retreat, Mustafa Kemal (Atatürk) made statements aiming to maintain order and avoid retaliatory actions. In interviews with the press, Mustafa Kemal emphasized that the Turkish army was not interested in vengeance, but in restoring peace and order. Despite efforts to maintain order, there were isolated incidents of looting and violence. However, the Turkish military demonstrated a more restrained and calm approach in contrast to the cruelty and destruction associated with the Greek forces.

After the wild actions of the Greek army and collaborators, just four days after Turkish forces took control of Izmir, a massive fire broke out in the city on September 13. The fire lasted for several days, nearly destroying the city's historical, cultural, and architectural

heritage. The fire's destruction of the region's social structure and cultural heritage became one of the most significant issues of the time.

The United Kingdom closely monitored developments following the Great Offensive, and in accordance with its strategic interests in the region, it kept a careful watch on the İzmir Fire. The British press published comprehensive reports on the fire and offered various evaluations, providing the public with information on the causes and long-term effects of the event, while also considering Britain's interests in the matter.

The responsibility for the İzmir Fire is still a matter of debate. Turkish reports claim that the fire was started by the retreating Greek and Armenian forces, while the British press offered different perspectives. Some publications argued that the fire was intentionally set by the Greeks, while others viewed it as a result of Turkish actions.

Several British newspapers published articles offering different interpretations of the fire in İzmir. For example, The Yorkshire Post detailed the destruction caused during the Greek withdrawal, reporting that the Greek army had set fire to towns and villages, leaving much of Western Anatolia in ruins. In contrast, The Sunday Pictorial and The Western Morning News suggested that the fire in İzmir was most likely carried out by the Greeks and Armenians, aligning with the destructive tactics used by Greek forces during their retreat.

Some newspapers, such as The Scotsman, sharply criticized the British government's policy toward Greece. Lord Viscount St. Davids, in an article in The Scotsman, argued that Britain's support for the Greek occupation was a grave mistake and highlighted the atrocities committed by the Greeks. He also pointed out Britain's responsibility for the suffering of the local population and criticized its failure to send military advisors to Greece, which could have prevented such excesses.

Giriş

Paris Barış Konferansı'nda Yunan Başbakan Venizelos, demografik olarak bölgede Rum nüfusun çoğunlukta olduğunu iddia ederek Müttefik Devletler'den İzmir'in Yunanlara verilmesini talep etmiştir(Kalelioğlu, 2017, s.26). İngiltere ise I. Dünya Savaşı devam ederken imzalanmış olan gizli antlaşmaların Rusya'nın savaştan ayrılması sebebiyle geçersiz hale geldiğini ilan etmiş, söz konusu antlaşmalarla İtalya'ya vadedilmiş olan İzmir'in Yunanlara verilmesini onaylamıştır (Jaeschke, 2002, s. 757).

Anadolu’da İtalyanları devre dışı bırakarak İzmir’i Yunanlara veren İngiltere, bölgedeki çıkarları için kurguladığı politikayı Venizelos yönetimindeki Yunanistan üzerine temellendirmiştir. Bununla ilgili ünlü tarihçi Harold Nicolson şöyle demiştir: “ Venizelos, İngiliz diplomat ve siyasetçilerin gözünde herkesin üstünde bir kişi idi, çok seviliyordu ve Osmanlı topraklarındaki bütün Müttefik işgal eylemi için vazgeçilmez olarak görülüyordu.” Ancak İngiliz politikacıların, özellikler Lloyd George’un vazgeçilmez ortağı Venizelos, Kasım 1920’de Yunanistan’da gerçekleştirilen seçimlerde Konstantin’e yenilmiş ve İngiliz-Yunan ilişkilerinde yepyeni bir döneme girilmiştir. Nitekim Konstantin’ dünya savaşı esnasında sergilediği Alman yanlısı tutum yüzünden Müttefik Devletlerde istenmeyen kişidir. Bütün bu sebeplerden, birkaç ay sonra Müttefik Devletler, Anadolu’daki Türk-Yunan savaşında tarafsızlığa çekilmiş ve Yunanistan’a silah ambargosu uygulamıştır (Hossain, 1922, s.84). Kral Konstantin’in gelişi ile Lloyd George ve destekçileri resmi olarak Yunanistan’a olan desteklerini gizlemiş olsalar da 1922 Eylül’ündeki kesin yenilgisine kadar Yunanistan’ı desteklemeye devam etmiştir. Lloyd George, İzmir’in Yunanlar tarafından boşaltılmasından bir hafta sonra Lord Curzon’a “Yunanlar Venizelos’u seçmeyip görevi Konstantin’e verdikleri gün Anadolu’daki Yunan-yanlısı politikamızın çöktüğünü ben de anlamıştım.” demiştir. İngiliz Dışişleri Konstantin’in gelişinin ardından Yunan yanlısı politikayı derhal terk etmişse de Başbakanlık son ana kadar Yunanistan’ı hem maddi hem manevi olarak desteklemeye devam etmiştir (McArthur-Seal, 2013, s.711-712).

İngiltere’nin Anadolu’nun Yunanlar tarafından işgal edilmesi yönündeki politikası böyleyken ilgili yıllarda İngiltere’de basın durumunu da ele almak gereklidir.

İngiltere’de Basının Genel Durumu

Milli Mücadele yıllarını ifade eden 1918-1922 yılları arası İngiliz Basını için Savaş Sonrası Dönem ya da Üç Baronlar Dönemi olarak adlandırılan zamana denk gelmektedir. Üç Baronlar Dönemi İngiltere’de kamuoyu üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip gazetelerin üç baronun elinde toplandığı dönemi ifade etmektedir (McEwen, 1982). Söz konusu üç ‘Gazete Baronu’ iki dünya savaşı arasındaki dönemde herhangi bir rakipleri bulunmaksızın “gazete krallıklarını eski çağlardaki feodal lordlar gibi” yönetmişlerdir. Bu dönemde gazete editörleri patronları tarafından kendilerine söylenenin dışına çıkmamışlardır. Baronlar, şahsi menfaatlerini sağlamak için iktisadi ve politik gelişmeleri ele alırken acımasız ve ilkesizce çalışmışlardır. Bu patronlar siyasi eğilimleri muhafazakâr olarak ifade edilecek kişilerdir. Bununla birlikte söz konusu medya patronlarını seleflerinden farklı kılan nokta, bu kişilerin

gazetelerini siyasetçiler için kullanmaktan ziyade gazeteleri üzerinden elde ettikleri gücü politikacılar üzerinde kendi çıkarları için kullanmayı tercih etmiş olmalarıdır (Temple, 1996, s.33,34).

İngiliz gazeteleri her ne kadar ideolojik gruplara ayrılmış olsa da gazeteler üzerinden değerlendirmeler yaparken gazetelerin büyük çoğunluğunun iki ailenin tekelinde olduğu gerçeği akıllarda tutulmalıdır. Söz konusu durum normal şartlar altında basının dördüncü güç erki olduğu inancını yok etmesi gerekse de bu yönde bir durum yaşanmamıştır. İngiliz Gazetelerinin; sermaye sahiplerine sıkıca bağlı olmaları, bir zengine ait olmaları, bir siyasi partinin arka bahçesi olmaları ya da bunların her üçünün birden olması gibi gerçeklere rağmen, 'özgür basın' ifadesi her zaman İngiliz kamuoyunda karşılık bulmayı başarmıştır (Sanders&Taylor, 1982, s.57,58).

Gazetelerin içeriklerinin şekillenmesinde patronların etki etmesi muhtemel iken haber akışını sağlayan kanallar da içeriklerin oluşturulmasında yönlendirici olabilmektedir. Nitekim İngiliz basınına oluşturan gazeteler ilgili dönemde büyük oranda Reuter, ya da sonraki ismiyle Reuters'a bağımlı durumdadır (Özcan, 2015, s.179).

İngiliz Basını'nda İzmir Yangını

Yunanlılar, İngiltere'nin desteği ile 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmiş (Yalçın vd., 2002, s.153) ve ilk gün, İzmir ve civarında 2000 kadın ve çocuğu katletmiştir (Akdağ, 2002, s.750). İşgal ettikleri bölgelerdeki Türk ve Müslüman nüfusa zulmeden Yunan birlikleri, Büyük Taarruzun ardından Anadolu'dan çekilirken çeşitli mezalim yöntemleri uygulamış ve geride taş üstünde taş bırakmamışlardır. Bu aşamada Yunanların tercih ettiği yöntemlerden biri de sistematik biçimde geçtikleri köy ve kasabaları yakmaktır. Bu çerçevede Yunanlar İzmir'e doğru kaçarken; Eskişehir, Bursa, Afyon, Uşak, Aydın ve Manisa şehir merkezlerinde, kasaba ve köylerinde yakma eylemleri ve toplu katliamlar gerçekleştirmiştir (Üçüncü, 2022, s.85-87).

9 Eylül 1922'de İzmir, Türk kuvvetlerince zapt edilse de dört gün sonra, 13 Eylül'de büyük bir yangın başlamış dokuz gün sürmüştü ve şehri adeta yok etmiştir. Söz konusu yangını kimin çıkardığı tam olarak bilinmezken, Yunan ve Ermenilere göre fail Türklerdir. Türk tarafına göre ise yangını Yunan ve Ermeniler çıkarmıştır. Resmi Türk kayıtları da Türk tarafının tezini desteklemektedir. Nitekim bir harp raporuna göre İzmir'in bir mahallesinde çıkan yangına itfaiye erlerinin müdahale ettiği sırada üzerlerine Ermeni çeteciler tarafından bomba

atılmıştır. Bir başka yazışmada ise teslim olmaya Ermeni çetecilerin kendi mahallelerini ateşe verdikleri yönünde bilgi mevcuttur(Üçüncü, 2022, s.88).

Bütün bu gelişmeler ile ilgili İngiliz basınında çeşitli yayınlar yapılmıştır. Öncelikle, Giriş bölümünde ortaya koyduğumuz tablo ile ilgili henüz yıl 1921 iken detaylı bir tahlilin ardından net bir karşı duruş sergilemiş olan Lovat Fraser'ın makalesini ele almak yerinde olacaktır. Zira, Sunday Pictorial Gazetesi'ne özel kaleme aldığı "Türklerle Savaşa Hayır" başlıklı makalesinde ise Lovat Fraser, "Bizlerin görevi Britanya'yı kurtarmaktır, yeni bir savaş başlatmak değil" alt başlığına yer vermiştir. Fraser, ilgili makalesinde, Yunanistan'da siyasetin durumuna değinmiştir. İngiliz Hükümeti'nin İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine Venizelos tarafından ikna edildiğini ancak şahsen görüşme fırsatı da bulduğu Venizelos'un gerçekten hayalperest bir yaklaşımı olduğunu ifade etmiştir. Buna örnek olarak ise Venizelos'un, Yunan ordusunun aynı anda hem Türklerle hem de Bulgarlarla mücadele edeceğini düşünüyor olmasını sunmuştur. Yine de Venizelos ile İngiliz Hükümeti'nin dostane ilişkileri olduğunu vurgulayan Fraser, Venizelos'un sürgüne gönderilmiş olması ve Kayzer'in yakın dostu olan Kral Konstantin'in Yunanistan'da yönetimi ele almış olmasının İngiliz Devletinin Yunanistan ile arasına mesafe koyması için geçerli bir sebep olduğunu ifade etmiştir. Fraser, Yunanlıların, yok etmek parolasıyla çıktıkları yolda İngiliz desteğinden mahrum kalması gerektiğini savunmuştur. Türklere yönelik özel bir ilgisinin olmadığını belirten Fraser, yine de Türklerin Anadolu'da kalması gerektiğini savunmuştur. Yazar, Yunanlıların koruyamayacağı toprakları işgal etmeyi bırakması ile bu savaş ikliminin son bulacağını dile getirmiştir. Detaylıca olayları ve bunlara yaklaşımını kaleme alan Fraser makalesinin son paragrafında İngiliz halkının yeni savaflara sürüklenmek istemediğinin ve bütün dünyayı kurtarmak için dahi olsa bir kuruş daha fazla vergi vermek istemediklerinin altını çizmiştir. Savaşa zemin hazırlayacak politikalar güden hiçbir politikacının İngiliz halkı tarafından desteklenmeyeceğini iddia eden Fraser, halkın talebinin Doğu ülkelerindeki tüm orduların derhal eve getirilmesi olduğunu belirtmiştir. Fraser, İngiltere'de sanayinin ayağa kaldırılması, vergilerin azaltılması ve barışın öncelenmesi gerektiğini ifade etmiş ve diğer devletler aralarında savaşmak isterlerse bunun İngiliz halkının vergileri yahut İngiliz Ordusu'nun desteğiyle olmaması gerektiğini tekraren vurgulamıştır(Fraser, 1921, s.6).

Makale İngiliz kamuoyunda Lloyd George'un politikalarının karşısında bilgili ve sağduyulu bir grubun varlığını işaret etmesi bakımından değerlidir. Yine yazıda "Yunanların yok etmek parolasıyla yola çıktığı" ifadesi dikkate değerdir. Bu ifade de Temmuz 1921'de

İngiliz kamuoyunun Yunan işgal kuvvetlerinin tutumu konusunda bilgilendirilmiş olduğunu ortaya koymaktadır.

A. Beaumont ise Kütahya-Eskişehir muharebeleri ile Yunan kuvvetlerinin Ankara sınırlarına dayandığı tarihlerde *The Northern Whig and Belfast Post* Gazetesi için kaleme aldığı makalesinde, İzmir'den izlenimlerini aktarmıştır. Beaumont, İzmir'de Bayram'ın başladığını, yüzlerce koçun sokaklarda gezdirilerek eğlencelerin düzenlendiğini aktarmış ve önceki gece Yunan zırhlılarından Türklerin Bayramını kutlamak maksatlı top atışları yapıldığını aktarmıştır. Bir iyi niyet göstergesi olarak gerçekleştirilen bu eylemin Türklerle yakınlık kurmak için pek doğru bir tercih olmadığı yorumunu yapan Beaumont, bir zamanlar kendisine bir İngiliz'in "Türk'ün seviyesine ne kadar inmeye çalışırsan seni o kadar hor görür" dediğini ifade ederek. İzmir'de İttihat Terakki ve Genç Türk hayranı kişilerle konuştuktan sonra bu sözün bilgece söylenmiş bir söz olduğunu gördüğünü belirtmiştir. Beaumont, söz konusu kişilerin İzmir'deki eğitimsiz kitleleri Mustafa Kemal ve ordusunun İzmir için geleceğine ikna etme çabasında olduklarını ifade etmiştir. Yazar, Yunan ordusunun, Türk ordusunu bir daha toparlanamayacak biçimde mağlup ettiğini ve artık kesin zafer elde edildiğine göre Anadolu içlerine daha fazla ilerlemesine gerek olmadığı yorumunu yapmıştır (*The Northern Whig and Belfast Post*, 16 Ağustos 1921, s.8)

Lovat Fraser'ın aksine A. Beaumont'un üslubu oldukça Türk karşıtıdır ve bu yaklaşım İngiliz Gazetelerinde oldukça yaygındır. Nitekim İngiliz Gazeteleri büyük oranda muhafazakârdır ve muhafazakâr gazetelerde konulara yaklaşımda din temelli bir yanlılık çoğu zaman göze çarpmaktadır (McKenzie, 2004)

Beaumont'un iddia ettiği gibi kesin bir Yunan zaferi gerçekleşmediği gibi, 1922 Ağustos ayının sonunda Yunan İşgal orduları Türk kuvvetleri tarafından bozguna uğratılmış ve ağır bir yenilgi alan Yunan birlikleri işgal ettikleri Anadolu topraklarından çekilirken sistematik bir mezalime girişmişlerdir (Doğramacıoğlu, 2019, s.252,53).

Yunan Ordusu'nun mağlubiyetin acısını bölgede yaşayan savunmasız sivillerden çıkardığı ve sağlıklı bir insanın hayal dahi edemeyeceği zalimlikleri sergilediği basında yer aldığı gibi, güvenilir kaynaklar ve raporlar ile de tescil edilmiş bir gerçektir (Uludağ, 2022, s.1200). Öte yandan İzmir'e giren Türk birliklerinin bütün bu zulme rağmen sergilemiş olduğu insani yaklaşım iki taraf arasındaki farkı açıkça ortaya koyması bakımından oldukça değerlidir. İngiliz gazetelerinin siyasi eğilimleri fark etmeksizin ilgili süreçteki gelişmeleri okurlarına

doğru bir biçimde aktarmış olması İngiliz kamuoyunun Yunanlardan ümidi kesmiş olduğunu göstermesinin yanı sıra bu gelişme özelinde insani açıdan doğru bir noktada durduklarını göstermektedir.

Bu doğrultuda, *The Currier Gazetesi*'nde yer alan haberde, Mustafa Kemal Paşa'nın Hıristiyan azınlıklara yönelik herhangi bir zalimce tavrın cezasının idam olacağını birliklerine duyurduğu bilgisi İngiliz okurlara ulaştırılmıştır (*The Currier*, 8 Eylül 1922, s. 4).

The Yorkshire Post Gazetesi'nde ise Anadolu'daki gelişmelerin aktarıldığı kapsamlı bir yazı yayımlanmıştır. İlgili yazıda 26 Ağustos'ta başlayan ve Yunan hezimetini ile sonuçlanan Türk taarruzunun ele alındığı kısımda Türk taarruzu başladığında bazı Yunan komutanların kaçarak saklandığı iddiasına yer verilen yazıda Türklerin yakalamayacağı bir hızda kaçan Yunan ordularının, önlerine çıkan yerleşim yerlerini yaktığı ifade edilmiştir. Çok meşhur bir Amerikalı şeklinde açıklanan kaynağa dayandırılan bilgilere göre Yunanlılar Aydın'da Müslüman halkı bir camiye toplayıp etraflarına bomba attıktan sonra camiyi ateşe verdikleri ifade edilmiştir. Bir başka muhabirin ise "Uşak yanıyor, Alaşehir duman altında, Aydın'ın yarısından fazlası harabe durumda, Yunanlıların geçtikleri güzergâhtaki her köy, her kasaba ateşe verilmiş durumda, Yunan ordusu çekildi ancak Batı Anadolu harabe durumda" şeklinde durumu aktardığı belirtilmiştir. Yazının devamında, İzmir'e giren Türk birlikleri komutanı Selahaddin Bey'in ise yabancı temsilcilere yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. İlgili açıklamada Selahaddin Bey'in, Türk Ordusu'nun Yunanların aksine medeni biçimde azınlıklara muamele edeceğini ve aşırılıklardan kaçınılacağını ifade ettiği aktarılmıştır. Büyük Millet Meclisi'nden yapılan açıklamada da, Yunanlar tarafından yapılan yıkımın protesto edildiği belirtilmiştir. Açıklamada, İzmir ve Bursa'daki halkın ve tarihi yapıların benzer kaderi paylaşmaması konusunda Yunanların uyarıldığı ve Türk halkının böylesi davranışları affetmeyeceğini ifade etmiştir (*The Yorkshire Post*, 12 Eylül 1922, s. 7).

The Leeds Mercury Gazetesi'nde yer alan haberde de, Yunanların Bursa'dan çekilirken şehri ateşe verdiği ve şehirde ciddi miktarda hasar meydana geldiği bilgisi paylaşılmıştır (*The Leeds Mercury*, 14 Eylül 1922, s. 1)

Sheffield Daily Telegraph Gazetesi'nde yer alan yazıda ise, Mustafa Kemal Paşa ile yapılan bir röportaja yer verilmiştir. Söz konusu röportajda Türk ordusunun İzmir'e girişinden sonra ortaya çıkan tablo konuşulmuştur. Bununla ilgili Mustafa Kemal Paşa: "Gördüğümüz gibi İzmir'de herhangi bir katliam yahut bunlara yöneltilen herhangi bir eylem olmadı. Ufak tefek

olaylar gelişti ancak bir ordu 450 kilometre boyunca yakılmış yıkılmış köyleri, katledilmiş akrabalarını gördüğü topraklarında yürüdükten sonra durum kontrol edilmesi güç olabiliyor. Ancak kontrol sağlandı, bizler bir intikam peşinde değiliz, geçmiş hesapları görmek için gelmedik buraya, bizim için geçmiş hesaplar kapandı”

Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözleri aktarılırken muhabirin yorumuna da yer verilmiştir. “Kemal Paşa, burada doğruları söylüyor, Türkler İzmir'e girdiği günden beri günün her saati şehrin sokaklarındayım, herhangi bir katliam gerçekleşmediğine şahidim. Tabii ki yağmalama ve müstakil cinayetler oldu ancak bu hepimizin beklediği bir şeydi. İki gün geçtikten sonra düzen sağlandı ve sokaklar süpürülmeye, dükkânlar açılmaya başlandı. Limanda iki Amerikan yük gemisi yük boşaltıp yük yüklemeye devam ediyor.” (*Sheffield Daily Telegraph*, 15 Eylül 1922, s.7).

The Western Morning News And Mercury Gazetesi'nde “İzmir'i Kim Yaktı?” başlığıyla yayımlanan yazıda ise Türkler tarafından tutuklanan Ermeni ve Yunanların, İzmir'i yakma suçunu kabul ettikleri bilgisi aktarılmıştır. Söz konusu yazıda, Fransız basınına göre de Türklerin zaten ele geçirdikleri şehri yakmalarının mantık dışı olduğunun değerlendirildiği bilgisi aktarılmıştır (*The Western Morning News And Mercury*, 18 Eylül 1922, s.5).

Sunday Pictorial Gazetesi'nde yer alan haberde de İzmir'i Yunanların yaktığı noktasında artık kuşku kalmadığı ifade edilerek, çekilirken geçtiği her kasabayı yakan Yunanların son olarak ayrılmadan önce İzmir'i de yaktığı değerlendirilmiştir. Gazetenin aynı nüshasında İzmir yangınının açıkta demirlemiş bir İngiliz savaş gemisinden çekilen fotoğrafı paylaşılmıştır (Sunday Pictorial, 24 Eylül 1922, s.10).

The Scotsman Gazetesi'nde “Başına Gelenleri Hak ettiler” başlığıyla yayımlanan yazıda ise, İzmir-Aydın Osmanlı tren yolunun yarıyıl toplantısına başkanlık ettiği sırada Viscount St. Davids'in Yunan Hükümeti ve Yunan ordusunun Anadolu'daki eylemleri ile ilgili sert eleştirilerine yer verilmiştir. Davids, kurul olarak en başından beri İngiltere'nin İzmir'i Yunanlara vermesinin yanlış bir eylem olduğunu ifade ettiklerini belirtmiştir. İzmir'i Yunanlara bırakan İngiltere'nin en başından itibaren Yunanların yanına İngiliz subaylar göndermiş olması gerektiğini savunan Davids, bunun yapılmış olması durumunda Yunanların yaptıkları aşırılıkları yapamayacaklarını ifade ederek ortaya çıkan dramatik tablodan İngiliz Hükümetini sorumlu tutmuştur. Yunanların, Aydın, Nazilli gibi büyük yerleşim yerlerini ve önlerine çıkan bütün köyleri yaktığını belirten Davids, önlerine çıkan bütün sivilleri gasp ettiklerini ve direnenleri

ise öldürdüklerini ifade etmiştir. Yunanların bütün bunları cephe yakınında yahut askeri sebeplerle değil tamamen salt zalimlikle yaptığının altını çizen Davids, bütün bunların tutunamayacakları bir araziden çalabildiği kadarını çalmak ve geriye işe yarar bir şey bırakmamak motivasyonu ile yapıldığı yorumunu yapmıştır. Hiçbir yerde yayımlandığını görmediği bir başka gelişmenin ise, Yunanların İzmir'den çekilirken önde gelen birçok Türk'ü Atina'ya götürmüş olması olduğunu belirten Davids, bu eylemin fidye istemek için yapılmış olabileceğini değerlendirmiştir. Kral Konstantin'i hiç sevmediğini belirten Davids, Konstantin'in askerlerinin savaşta çok kötü olsalar da hırsızlık, kundaklama ve cinayette çok iyi olduklarını ifade etmiş ve Anadolu'daki Yunanların binlerce yıldır egemen devletler içerisinde barış içinde yaşamış insanlar olduğunu ve Atina'dan gelen Yunanlar yüzünden içine düştükleri durumu hak etmediklerini belirtmiştir. Yunanlıların aşırılıkları biter bitmez Ermenilerin katliamlarının başladığını aktaran Davids, tren yolları hususunda ise Yunanların sebep olduğu ciddi zararların olduğunu belirtmiş ve İzmir'i alırmaz Mustafa Kemal Paşa'nın tren işletmesi personelinin güvenliğini sağlamak için 150 asker göndermiş olmasını büyük bir minnetle ifade etmiştir. Müttefik Devletlerin varılacak barış sonrası Türkiye'nin yeniden ayağa kaldırılması için Türkiye'ye maddi destek vermesi gerektiğini savunan Davids içlere uzanan demiryollarıyla ülkenin refahının artmasının bütün Avrupa'nın faydasına olacağı değerlendirmesinde bulunmuştur (*The Scotsman*, 27 Eylül 1922, s. 10).

Sonuç

1919'da, İngiltere'nin desteğiyle Yunanistan'ın İzmir'i işgali, Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşma amacı taşıyan Müttefik stratejisinin bir parçasıydı. İngiltere, başlangıçta, Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos ile yapılan anlaşmalara dayanarak İzmir'in Yunanistan'a devredilmesini desteklemişti. Ancak 1920'deki Yunan seçimlerinin ardından, Kral Konstantin'in iktidara gelmesiyle durum hızla değişti. Konstantin'in savaş sırasında Almanya yanlısı tutumu, İngiltere ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin soğumasına neden oldu. Buna rağmen, İngiltere 1922'deki ezici yenilgiye kadar Yunanistan'ı desteklemeye devam etti.

Lovat Fraser, *Sunday Pictorial*'da yazdığı yazısında, Yunan eylemlerini eleştirerek, İngiltere'nin Yunanistan'a olan desteğini geri çekmesi gerektiğini savunmuştur. Venizelos yönetimini "hayalci" olarak nitelendirerek, İzmir'in Yunanistan'a verilmesi kararından duyduğu hayal kırıklığını dile getirmiştir. Ayrıca İngiltere'nin başka bir savaşa çekilmesinin engellenmesi gerektiğini, halkın daha fazla askeri müdahaleye destek vermediğini

vurgulamıştır. A. Beaumont ise, Yunan eylemlerine daha olumlu yaklaşarak, Yunanistan'ın Anadolu'ya doğru ilerlemesinin Yunan yanlısı bir üslupla aktarmayı tercih etmiştir.

1918-1922 yılları arasındaki dönem, Birleşik Krallık'ta "Savaş Sonrası Dönem" veya "Üç Baronlar Dönemi" olarak bilinir. Bu dönemde, İngiliz basınının çoğunluğunu kontrol eden üç büyük gazete baronu, halkın düşüncelerini kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarına göre şekillendiriyordu. Bu baronlar, ulusal söylemi yönlendirmede, özellikle dış politika konusunda büyük bir etkiye sahipti ve bu politika büyük ölçüde muhafazakârdı.

Yunan kuvvetleri, Türk ordusunun Büyük Taarruz'daki zaferinin ardından batıya doğru çekilirken, ardında büyük bir yıkım bıraktılar. Raporlar, Yunan kuvvetlerinin kasabaları yaktığını, zulümler gerçekleştirdiğini ve Türk ve Müslümanlara yerel halka emsalsiz acılar çektiğini göstermektedir. Eskişehir, Bursa ve Aydın gibi kasabalar geri çekilen Yunan ordusu ve Anadolu'da meskun işbirlikçi azınlık unsurları tarafından sistematik olarak yok edilmiştir ve sivil halk korkunç eylemlere maruz kalmıştır.

Türk kuvvetleri İzmir'e girdiğinde, oldukça zor bir durumla karşılaşmıştır. Yunan geri çekilişinin yol açtığı travma ve tahribata rağmen, Mustafa Kemal, düzeni sağlamak ve intikam eylemlerinden kaçınmak amacı güden açıklamalar yapmıştır. Mustafa Kemal, basına verdiği röportajlarda, Türk ordusunun intikam peşinde olmadığını, barış ve düzeni yeniden tesis etmeyi hedeflediklerini vurgulamıştır. Düzenin korunması için gösterilen çabalara rağmen, münferit yağma ve şiddet olayları yaşanmıştır. Türk ordusu Yunan kuvvetlerinin mezalimine rağmen ölçülü ve sakin bir yaklaşım sergilemiştir.

Yunan ordusunun ve işbirlikçilerinin bu vahşi hareketlerinin ardından, İzmir Türk Kuvvetleri tarafından alındıktan sadece dört gün sonra, 13 Eylül'de şehirde büyük bir yangın patlak vermiştir. Yangın, günlerce sürerek İzmir'in tarihi, kültürel ve mimari dokusunu neredeyse tamamen yok etmiştir. Bu yangının, bölgedeki toplumsal yapıyı ve kültürel mirası nasıl tahrip ettiği, o dönemin en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir.

Büyük Taarruz sonrası yaşanan gelişmeleri yakından izleyen İngiltere, bölgedeki stratejik çıkarları doğrultusunda, İzmir Yangını hakkında da dikkatli bir gözlem yapmıştır. İngiliz basını, bu yangının gelişmeleri hakkında hem yerel hem de uluslararası düzeyde kapsamlı haberler yayımlamış ve çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. İngiltere'nin çıkarlarını gözetenek bu olayları değerlendiren İngiliz basını, hem yangının arkasındaki sebepler hem de bu olayın uzun vadeli etkileri hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir.

İzmir Yangını'nın faili konusunda tartışmalar hala devam etmektedir. Türk raporları, yangının, geri çekilen Yunan ve Ermeni kuvvetleri tarafından çıkarıldığını belirtirken, İngiliz basını ise farklı bakış açıları sunmuştur. Bazı yayınlar yangının kasıtlı olarak Yunanlılar tarafından çıkarıldığını savunurken, diğerleri bunu Türk eylemlerinin bir sonucu olarak görmüştür.

Birçok İngiliz gazetesi, İzmir'deki yangını farklı şekilde yorumlayan makaleler yayımlamıştır. Örneğin, The Yorkshire Post, Yunan çekilişi sırasında yaşanan tahribatı detaylı şekilde aktarmış ve Yunan ordusunun kasabaları ve köyleri ateşe verdiğini, Batı Anadolu'nun büyük bir kısmının harabe halinde kaldığını bildirmiştir. Buna karşılık, The Sunday Pictorial ve The Western Morning News, İzmir'deki yangının büyük olasılıkla Yunan ve Ermeniler tarafından gerçekleştirildiği görüşünü dile getirmiştir; bu, Yunan kuvvetlerinin geri çekiliş sırasında kullandığı yıkıcı taktiklerle örtüşmektedir.

Bazı gazeteler, örneğin The Scotsman, İngiltere hükümetinin Yunanistan'a yönelik politikasını sert bir şekilde eleştirmiştir. Lord Viscount St. Davids, The Scotsman'daki yazısında, İngiltere'nin Yunan işgali konusunda verdiği desteğin büyük bir hata olduğunu savunmuş ve Yunan zulümlerini dile getirmiştir. Ayrıca, yerel halkın çektiği acılara karşı İngiltere'nin sorumluluğuna dikkat çekmiş ve Yunanistan'a askeri danışman göndermemiş olmalarını, bu tür aşırılıkların önlenmesi açısından bir eksiklik olarak belirtmiştir.

Kaynakça

Akdağ, Ö. (2002). *İstiklal Savaşı'nın İlk Safhasında Mitingler (Kasım 1918-Haziran 1919)*, *Türkler* 15, Ankara.

Hossain, S. (1922). *India And Turkish Peace*, *University of California Publishing*, 16(1), 82–86.

Jaeschke, G. (1986). *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, (Çev: C. Köprülü), Ankara.

Kalelioğlu, O. (2017). *Mondros Mütarekesinden TBMM'nin Açılışına Kadar Gelişen Olaylarda Mustafa Kemal Paşa'nın Liderliği*, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 21-36.

Fraser, L. (1921, 10 Temmuz). *Sunday Pictorial*,

McEwen, J. M. (1982). *The National Press during the First World War: Ownership and Circulation*, *Journal of Contemporary History*, 17(3), 459–486.

McArthur Seal, D. J. (2013). *Intelligence and Lloyd-George's Secret Diplomacy in the Near East, 1920-1922*, *The Historical Journal*, 56(4), 707-728.

Temple, M. (1996). *The British Press*, Open University Press, New York.

Turan, M. (2002). *İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali (15 Mayıs 1919)*, *Türkler 15*, Ankara.

Üçüncü, U. (2022), *Büyük Taarruz'da Yunanların Bir Mezalim Metodu: Yangın Çıkarmak*, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı), 83-96.

Uludağ, M. (2022). *İngiliz Basınında Millî Mücadele Döneminde Aydın*, *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 62(2), 1187-1210.

Yalçın, D., Akbıyık, Y., Akbulut, D. A., Balcıoğlu, M., Köstüklü, N., Süslü, A., Turan, R., Eraslan, C., Tural, M. A., (2002). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Atatürk Araştırma Merkezi*, Ankara.

Gazeteler

(1922,14 Eylül). *The Leeds Mercury*.

(1922, 27 Eylül). *The Scotsman*.

(1922, 8 Eylül) *The Currier*.

(1922, 27 Eylül). *The Daily Mirror*.

(1922, 12 Eylül), *The Yorkshire Post*.

(1922,15 Eylül), *Sheffield Daily Telegraph*.

(1921,16 Ağustos), *The Northern Whig and Belfast Post*.

(1922, 24 Eylül), *Sunday Pictorial*.

(1922, 18 Eylül), *The Derry Journal*.

(1922,18 Eylül), *The Western Morning News And Mercury*.

Ekler

Ek 1. İngiliz Savaş Gemisinden İzmir Yangını. Sunday Pictorial, 24 Eylül 1922.

SUNDAY PICTORIAL, September 24, 1922


"WHAT WAR MAY MEAN," BY LOVAT FRASER—PAGE 6

SUNDAY PICTORIAL


SALE MORE THAN DOUBLE THAT OF ANY OTHER SUNDAY PICTURE PAPER

No. 3083. Registered in the U.K. as a Newspaper. SUNDAY, SEPTEMBER 24, 1922. [24 PAGES] Twopence.


BRITAIN'S PREPARATIONS AGAINST TURKEY—MORE TROOPS DISPATCHED




What war garbids mean? A pathetic farewell at the quay.




A chosen party of troops on the deck of the steamer.




Victims of the "packed up" on the Alibi's pier ground before departure.




Men of the R.M.A. and R.M.L.I. leaving Southampton on the Rindera Castle, yesterday for the Near East. It is the vessel's first trip as a troopship.




A striking new photograph of Smyrna in flames, taken from a British warship.




Genl. Wilson, Italy's representative at the Allied Conference in Paris, whose peace efforts are on foot.



General Sir Charles Harington, who is in command of the Allied Forces in Constantinople.



General Delfo (France), to whom Marshal Foch declared that he was anxious for a moderate policy.



R.M.L.I. passing rifles along the gangway of the Rindera Castle at Southampton.

The British Government, ignoring the advice of our Allies, has pursued a policy that threatened war in the Near East, with all its appalling risk to life and the impoverishment of the century. Fortunately, the situation is a little better today owing to the initiative of the French Government in securing agreement by the dispatch of a Tote to Great Britain regarding the dispatch of a Tote to the Near East, which is made in the central news.

With thanks to French P.C.—Digitized by Findmypast Newspaper Archives Limited. All rights reserved.